

FENÁKEL JUDIT

A kételtű

(KISREGÉNY)

III.

Hozzá képest műveletlen voltam, mégsem támadt fel bennem a kisebbségi érzés. Ha kezembe adott egy könyvet, azonnal rávettem magam, nem gondolkoztam rajta, hátha különbözik az ízlésünk. Amit ő jónak talált, bizonyára jó lesz nekem is. Esténként megvártam, amíg letelt a szolgálata, aztán nagyokat sétáltunk kettesben. A gimnazistakorban elmulasztott barátság volt ez, sokáig eszünkbe se jutott, hogy szerelem. Rendszerint én beszéltem. Sose tudtam magamról, hogy ilyen bőbeszédű vagyok. Eddig legszívesebben hallgattam, ha mások anekdotáztak, panaszkodtak vagy dicsekedtek. Hallgattam és figyeltem. Figyelj oda — biztattam magam — jegyezd meg, még szükséged lehet rá. De Vera társaságában örökösen beszélhetnékem volt. Rengeteg szó szorulhatott belém, s most mind egyszerre akart feltörni. Engedtem őket. Elmaradtak mellettem a jól ápolt gátlások: ne mondd ki, mert akkor kiszolgáltatod magad. Ezek idegenek, minden meggondolatlan szavadat ellened fordíthatják.

Már jó ideje sétálgattunk így karonfogva, de más bizalmasabb érintkezés nélkül, amikor hirtelen felkiáltottam:

— Hiszen nekünk együtt kell élnünk. Te vagy az első ember, aki mindent kiszedhet belőlem.

Rácsodálkoztunk a gondolatra. Együtt élni, összeházasodni — tulajdonképpen nem is olyan rendkívüli ötlet.

Anyám csak ezután jutott eszembe. Még nem is szóltam neki Veráról. Mégse siettem pótolni a mulasztást, nem fogalmaztam meg, csak legbelül éreztem, hogy ez a szerelem addig marad a miénk, amíg anyám nem tud róla.

Az életem átrendeződött, és korábbi időbeosztásom, egész életformám megjegesedett emlékekből, idegenül meredt rám. Délután Veráért mentem a könyvtárba. Már nem siettem, hogy 5—7-ig emberek között legyek, olvasni otthon is lehet. Inkább estefelé indultam el, zárás előtt egy órával. Együtt bevásároltunk és legtöbbször nálam vacsoráztunk.

Kényelmes, külön bejáratú albérletet szereztem, háziasszonyom az egész telet Pesten töltötte, s tavasztól őszig se zavart. Sok pénzembe került ez a kényelem, de kétszer annyit is megadtam volna a tudatért, hogy egyedül lehetek Verával. Most már nem voltam rest befűteni, így meleg szoba várt bennünket, amit Vera mindenféle apró tárgyakkal megpróbált a magunk képére formálni. Táskarádiót vettünk, és Vera hozzám költöztette a lemezjátszóját. Sikerült elhitetnünk egymással, hogy a magunkéban vagyunk, a saját, senkivel meg nem osztott otthonunkban. Még képeket is vásároltunk közös pénzen, hisz ezek a holmik egyszer majd az igazi lakásunkba is bekerülnek. Any-

nyira értettük egymást, hogy néha belémfájdult: ilyen szövetségre az élet — amely feléből-harmadából osztogatja a jót a rosszal — nem adhatja áldását.

Aztán már nem halaszthattam tovább, szólnom kellett anyámnak.

Nem, anyámnak sose volt képessége a boldogsághoz, még ahhoz se, hogy otthon teremtessen. Otthon helyett csak háztartásunk volt, megrögzött szokásokkal, amelyek inkább kényelmetlenek voltak, semmint barátságosak. Így utólag mozdulatok és szavak emléke rémlik föl bennem, mozdulatoké és szavaké, amelyek mindig rosszallást fejeztek ki, „nem illik”, „nem szabad”, „isten megbüntet érte”. Az ilyen asszonyok vallásos hitbuzgóságra és reménytelen szerelemre születtek. Anyám csak törvényeket ismert, méghozzá axiómákat, amikhez nem férhet kétség. Szegény apámnak örömtelen élete lehetett mellette. Ahogy törvény volt számára a péntek esti gyertyagyújtás, a szombat megszentelése, a hosszúnapi teljes böjt, úgy törvény volt az is, hogy isten ellene van a vegyesházasságoknak, és keservesen bűnhődik, aki tilalmát megszegi. Istenfélelemtől átítatott lelke mélyén apám s még sok millió zsidó pusztulását is úgy fogadta, mint megérdemelt büntetést, amelyet hitsorsosaink vétkeiért kellett elszenvednünk. Az Örökkévaló nehéz sorsra választott ki bennünket, de nekünk büszkén kell viselnünk ezt a sorsot, hisz mégiscsak mi vagyunk az ő választott népe. S ha engem egy nem fajtámbeli lány megkörnyékezett, tekintsem kísértésnek, amit próbaként bocsátott elem az Úr, hogy természetemet megkeményítse. Ellent kell állni a kísértésnek, mert szörnyű lesz a büntetés, ha semmibe vesszük az Ő akaratát: Az a nőszemély maga lenne az én büntetésem, az első bajbari elárulna és kiszolgáltatna a Gonoszknak. Ma sem értem, hogyan tudott ragaszkodni egy ilyen Istenhez, akitől örökösen rettegni kellett, aki nem ismert irgalmat, csak bosszúállást, s aki a jót csak kísértésként adagolta, hogy próbára tegyen és újabb kínokkal sújtsa bennünket. De az is lehet, hogy a félelemnél nincs nagyobb összetartó erő, és mi valamennyien fantaszták vagyunk, akik a szeretetet kergetjük.

Szörnyű hetek, hónapok következtek ránk. Ahogy sejtettem, azonnal vége szakadt a mi szép boldog szerelmünknek, mikor anyám tudomást szerzett róla. Vera nem értette, miért üldöz bennünket, miért kell előle pocsolyás kültelki utcákba menekülni, bűdös kiskocsmákban melegezni, a magunk otthoni melege helyett.

Alig múltam tízéves, amikor egyik osztálytársammal együtt mentünk haza az iskolából. Közel laktunk egymáshoz, jó barátok voltunk. Az utcánkban egy ugyancsak ismerős szomszéd gyerek jött velünk szemben. Amikor elért bennünket, magából kikelve kiabálta, hogy merek egy keresztény fiúval menni az utcán? És leköpött. Még ma is érzem sűrű ragadós nyálát az arcomon. Olyan undor fogott el, hogy otthon fél óráig öklendeztem a WC-n, és napokig alig tudtam ételre nézni. Anyám attól kezdve eljött értem az iskolába, és ha valaki hozzánk csatlakozott, rászólt: — menj innen, kisfiú, menj szépen a többiekkel. Csak én nem mehettem soha a többiekkel.

— És most — nézett rám Vera mosolytalan arccal —, most se mehetsz... a többiekkel? Velem se?

Vele nem bírtam, anyámmal nem mertem szakítani. Meggyőződtem róla, hogy nem ijed meg a haláltól. Verával szótlán, mogorva találkozásaink voltak, vagy martuk egymást semmiségekért. S az indulatot, amit korábban az ölelés oldott fel, most kiveszekedtük magunkból. Aztán nagy néha, lopva, titkolózva összeborultunk. Olyankor foggal-körömmel öleltük egymást, és mindig egyre gondoltunk: ez az utolsó, ez a búcsú.

Őseink barlangjuk falára rajzolták az állatot, ami ellen harcba indultak. Lerajzolták, és ezzel meg is hódították. Űrrá lettek rajta. Talán azért van bennem a dühös írnivágyás, hogy mindent leírjak magamról, amitől szabadulni akarok. A teleírt papírlapok az én barlangrajzaim. De azoktól az idők-től még ma se tudok... nem megy. Se elfelejteni, se leírni... és így megszabadulni se lehet.

Nekem továbbra is Vera marad az örökre elszalasztott lehetőség. Az elviselhető élet lehetősége. Pedig már az arcát se látom tisztán, csak a mosolygását. És meztelen karját, ahogy belémkapaszzkodik. Egy papír került a kezembe, amit akkor firkáltam tele. Idemácsolom sorról sorra.

„Hiányod átjár, mint huzat a házon”

„mint huzat a házon, mint huzat, a házon”

„Szájamba tartalak, mint kutya a kölykét s menekülnék,
hogy meg ne fojtsanak.”

„Etess, nézzd, éhezem. Takarj be — fázom.

Ostoba vagyok — foglalkozz velem,

Hiányod átjár, mint huzat a házon.

És megint: „Hiányod átjár, mint huzat a házon”.

Ezeket a verssorokat — gondolta dr. Ágh Ernő — én is ismerem. Valahol, talán valami ünnepségen szavalták. De így, kiszakítva az egész versből, összetörve és ismételve már nem is vers többé. Így az élet. Kitalálhatta Stocker Miklós, vagy hasonló helyzetben... én is... kitalálhattam volna. Hasonló helyzetben... „Hiányod átjár, mint huzat a házon.” Valósággal hétköznapi hasonlat, de az ember egyszerre érez hideget meg meleget tőle. Mégis különös. Különös lehet, ilyen rettenetesen szeretni. Dr. Ágh Ernő kétféle szerelmet ismert, s el is nevezte az egyikfélét tisztességesnek, a másikat tisztességtelennek. Tisztességes szerelemmel szeretjük azt a nőt, akit feleségül veszünk, és tisztességtelenül az összes többi, aki azután következik. Mind a kétfajta szerelem elmúlik előbb-utóbb, egy darabig hiányzik még, aztán eljön az idő, amikor már nem is hiányzik. Az ő életében elég hamar eljött az az idő. Feleség, gyerekek, pénzgondok, az embert izenként eszi meg a saját családja, belülről kezdi fogyasztani, és sokáig nem látszik, hogy dr. Ágh Ernő csak egy üres zacskó, amiben nincsen semmi. Ki hitte volna Stocker Miklósról, hogy emlékei vannak. Hogy emléke van egy nagy-nagy, igazi szerelemről, amit ő már elképzelni se képes.

Behunyta szeme elé próbálta idézni a feleségét, vagy egy másik asszonyt, akárkit... aki még föltámaszthatná benne a szerelmet. Ölelni foggal-körömmel, egymásba fúródni, feloldódni, elveszteni a józan önmérsékletet, fölszabadulni... de akárhogy erőltette a szemét, csak egy elnehezült testű asszonyt látott fakó műselyem hálóingben, amit éppen hogy fölhúzott azon a helyen. Hallotta fáradt, megadó nyögdecselését: — vigyázz egy kicsit, Ernő — aztán elszégyellte magát; micsoda ostobaság.

„Kedves Sági elvtárs!

Elbeszélését sajnálattal visszaküldjük, nem tudjuk leközoelni. Várjuk újabb írásait.

Üdvözlettel
P. Tóth Lajos
rovatvezető

Kedves Sági Miklós!

Sürgető levelére sajnós csak nemleges válasszal szolgálhatok. Úgy érezzük, az a mód, ahogyan Ön a világot figyeli, sem korszerűségében, sem a szocializmust építő ember konfliktusainak feltárásában nem éri el azt a színvonalat, amit olvasóink a lapunkban megjelenő íróinktól joggal elvárhatnak.

Remélem, máskor több sikerrel próbálkozik.

G. L. I.
szerkesztő

Kedves Miklós!

Hidd el, én mindent megtettem érted, amit tettem. Nem megy. Rengeteg a kéziratunk, és be kell látnod, vannak a tiednél jobbak is. Ezt magunk között őszintén bevallhatjuk. Úgy érzem, valahogy kifutottad magad, sok az önisméltés az írásaidban. Aztán a forma tekintetében is komoly kifogások hangzottak el. Ez a kihagyásos módszer erősen a közérthetőség rovására megy, a jellemzésben újra törekszel ugyan, de nem elég következetesen. Figuráid gyakran egysíkúak, nem körüljárhatók. Azt hiszem, a hagyományos emberábrázolás jobban feküdt neked. Persze azért ne veszítsd el a kedved, lesz ez még másképp is. Ha Pestre jössz, ne kerülj el, én mindennek ellenére szívesen látlak.

Ölel
B. Tibor

Kedves Sági Elvtárs!

Nem ismerek magára. Az a Sági Miklós, akinek első írását leköszöltük, egy szenvedélyes humanista volt, aki hitt az emberi törekvések erejében, hatalmában, az emberi kapcsolatok szépségében. A mostani pedig egy kiábrándult, spleenes, mondhatnám dekadens jelenség. Nekünk a régi Sági Miklós kell, őt mindig szívesen látjuk a lapban.

Üdvözlettel
Gaal Kornél
főszerkesztő

Sági Miklós

R.

Garibaldi utca 72.

A főszerkesztő elvtárs megbízásából kéziratát, mint nem közölhető, visszaküldjük. Szeretnénk önnek segíteni.

Ügyintéző neve: Both Emőke
Levelünk száma: 1172/1961

Olvashatatlan aláírás

Sági Miklós állítólagos írónak.

Nahát szerencséje van, hogy ritkán olvashatjuk a nevét az újságokban. Szóval maga szerint ilyenek a dolgozó asszonyok? Milyen megbecsülést várunk a tanulatlan emberektől, ha az írók is így gondolkoznak. Kikérjük magunknak ezt a rágalmazó hangot, és kívánjuk, ne csak a más háza előtt söpörjön.

Dolgozó Asszonyok

Tisztelt író elvtárs!

Mi, egyetemista fiatalok, nagyon különösnek tartjuk az ön felfogását az

egyetemi oktatásról. Biztosak vagyunk benne, hogy oktatóinkat csak tájékoztatlanságában sértette meg, és szeretnénk remélni, hogy még alkalma lesz köszörülni a csorbát. Ennek érdekében szívesen látjuk az előadásokon és a szemináriumokon. Az órák látogatására az oktatóktól is engedélyt kértünk, tehát bátran jöhet. Ami az ön novellájában szereplő egyetemi hallgatók magatartását illeti, ismét csak azt mondhatjuk, ön nem ismer bennünket. Ha ismerne, nem feltételezne rólunk olyan viselkedést, amelyet novellájában megörökít. Nem hisszük, hogy a szocialista irodalomnak szüksége lenne a valóság meghamisítására.

Bogel Gyula Kollégium KISZ fiataljai

Levelek. Idemásoltam őket, mert beletartoznak az életembe. Van belőlük egy egész gyűjtemény s a másolatok eredetije is hiánytalanul megtalálható köztük”

„Hazaköltöztem anyámhoz. Egyedül, vagy vele, igazán mindegy volt. Amióta beszedte a rengeteg gyógyszert, sokat betegeskedett, szüksége volt a segítségemre. De azért úgy tett, mintha én szorulnék az ő gondoskodására. Sütött-főzött nekem, teletömött tápláló főzelékekkel meg barcmfihússal.

— Itthon marad egy kicsit, ideje, hogy rendbe hozzam — magyarázta a szomszédasszonyának —, az a sok összevissza tömegkoszt meg az albérlet teljesen tönkretette.

Szerettem volna közbekiabálni — hazudik, ne higgyenek neki. A legrosszabb étel, a leghidegebb albérlet se ártott nekem negyedannyit, mint ő, aki most a jóságos angyalt játssza az idegenek előtt. Egy idő után észrevettem, hogy maga is elhiszi, amivel az ismerősöket traktálja. És mintha Vera, meg kétszeres öngyilkossága nem is lett volna, köznapi dolgokról beszélgettünk, mint azelőtt. Reggelenként ha hirtelen ébredtem, és még félig éber pillantásom beleütkezött, összerándult a gyomrom. Ágyba hozta a reggelimet. Világos kakaót — mert módjával kell halmozni az élvezeteket — tejeskalácsot vagy vajjas kenyeret. Nem voltam éhes. A kakaót lehajtottam, de a kalács a tányéron maradt. Amíg öltöztem, falatonként hozta utánam. — No még ezt a keveset. Mint gyerekkoromban: ezt a mama kedvéért, ezt apa kedvéért. Akkor gyengédségnek hittem, és leeröltettem a falatot, most már tudtam, ez is csak azért kell, hogy mindenben érvényt szerezzen az akaratának. Hiszen a bábuja vagyok, belém dughatja az ujjait, mint egy kesztyűbábuba, ha a mutatóujját mozgatja, meghajtom a fejem, ha a hüvelyket a jobb kezem mozdul, mit akar még?

— Ne jöjjön utánam — kiáltottam indulatosan. — Mondtam, hogy nem vagyok éhes.

Ha kiabáltam, visszahúzódott. Túrta. Még arra se tett megjegyzést, hogy újabban magáztam. Amikor azonban lecsendesedtem, előbújt a fedezékből: enni kell, fiam, csont és bőr vagy. Meglátod, kicsit meghízol, megerősödsz, az idegeid is hamarabb rendbe jönnek.

— Hát persze — nevettem dühösen —, hiszen csak ez a baj. A gyerek beteg volt, lefogyott, de most már meggyógyult, szépen föl hizlaljuk, gyerek-hús nem megy messze, mondja a német közmondás, aztán megint minden jó lesz. Igaz, Mama?

Nem vette föl a kesztyűt. Sose vette föl a kesztyűt. Hallgatott. Később elcipelt a rokonokhoz, ismerősökhöz. Ezt nevezte kikapcsolódásnak. — Emberek közé kell menned, társaságba. Nem lehet örökké itthon gubbasztani.

Persze a rokonok, ismerősök mindent tudtak. Hogy volt valami nőszemély, de aztán Anka közbelépett, nem ment simán, szegény Anka majdnem ráfizetett, de most már túl vannak rajta szerencsésen, és Anka mégiscsak hazahozta a fiát. Erről senki se beszélt, de ott volt a szemükben, a tapintatos mosolygásukban, az óvatos kérdéseikben: — hogy vagy meg anyáddal? Vagy: jól tetted, hogy hazaköltöztél, anyádnak nincs senkije, nem való, hogy az egyetlen fia idegenben lecengéljen. Neked is csak más itthon.

Egyik vasárnap anyám gyanús könnyedséggel azt mondta: — Délután a nénédékhez megyek. Remélem, elkísérsz.

— Odatalál egyedül is.

Nem ütközött meg a válaszomon, lassan hozzászókkott a gorombaságaimhoz.

— Szeretném, ha velem jönnél. Itt vannak Lajos bátyádék Pestről, kocsival jöttek, csak éppen egy napra. Nagyon kíváncsiak rád.

— Meddig akar még mutogatni? Nem hiszem, hogy valami vonzó látvány lennék.

De azért elmentem. Éreztem, hogy kiföztek valamit ellenem, vagy ahogy ők gondolták, értem. Tudni akartam, milyen levessel próbálnak megetetni a jó egészség érdekében. Igazán hamar kiderült. Lajos bátyámék valóban lekocsikáztak Pestről, s méghozzá egyedül az én kedvemért. Egy leányzót hoztak nekem. A leányzó mindent elkövetett. Utólag szégyellem, hogy egy szavam se volt hozzá, hiszen neki se lehetett kellemes. Folyton be akart vonni a társalgásba, én azonban a „maga hogy gondoljád”-ra meg a „mi a véleményé?”-re csak a vállam vonogattam. Nem tudom, nem értek hozzá, nem ismerem, nem gondolkoztam rajta. Hogy mennyi nem volt nálam készenlétben tiltakozásul a kíváncsiak tolakodása ellen, azon magam is elcsodálkoztam.

Hazafelé menet anyám belémkarolt. — Helyes kislány — jegyezte meg bizalmasan, mintha észre se vette volna, hogy egész idő alatt alig vettem tudomást róla. Kirántottam a karom.

— Mama tisztában van vele, hogy én elmúltam 30 éves?

— Ugyan, kisfiam, úgy beszélsz, mintha az olyan nagy kor lenne.

— Szóval tudja, vagy már azt is elfelejtette? Mert ha tudja, akkor hagyjon nekem békét az ilyen cirkuszi mutatványokkal. Ha kurvára lesz szükségem, keresek magamnak, remélem, azt nem akarja kiválasztani. Más meg nem kell. Nem kell. Értette? Egyszer és mindenkorra mondom: nem kell. Maga engem agglegénységre ítél. Legalább legyen annyi bátorsága, hogy vállalja. Mikor a macskát kiherélik, hogy kezes legyen, és ne csavarogjon el a háztól, nem kívánják tőle, hogy kismacskákat csináljon a nagymama örömére.

Így még nem beszéltem vele. Egyszerűen nem talált szavakat a maga józan, illetlen kifejezésektől mentes szókincsében, amikkel válaszolhatott volna.

Leéltünk egymás mellett jó néhány évet. Mikor meghalt, az első gondolatom az volt: megszabadultam. Csak aztán bőgtem el magam, hisz a tőle való függés volt már az egyetlen emberi kapcsolat az életemben.

A régi papunk temette, aki 8—10 évvel ezelőtt Pestre került, kicsire zsu-gorodott a hitközség, nem tudott egy papot eltartani.

Alig ismertem meg. Meghízott, de petyhüdtlen lógott a bőre, mintha nem húskötegek, hanem folyékony zsír tölténé ki belülről. Csak dörgő hatalmas hangja emlékeztetett a régi tisztelendő úrra, az irgalmatlan Örökkévaló szolgáljára. Prédikációjában anyám valóságos szentté magasztosult. Már-már el-

futott a düh, amikor eszembe jutott, hogy ennyivel tartozott neki, hisz anyám — egyre inkább meggyőződtem erről — már apám helyett is őt szerette, s még élete végén is furcsán átnedvesedet a hangja, ha róla beszélt.

A temetés után együtt ebédeltünk.

— Hát egyedül maradtál — mondta illő elfogódottsággal. Még mindig tegezett.

— És mit szándékozol csinálni?

Már tudtam, hogy Pestre költözöm, nem a fővárosért, hanem azért, hogy egészen fölszívódhassak az ismeretlen tömegben. De ez nem tartozott rá, semmi nem tartozott rá az életemből.

— Nem tudom — válaszoltam bizonytalanul. — Majd csak lesz valahogy.

— Látom — mosolygott finoman —, abbahagytad. Nem kellett kimondania, tudtam mire gondol. Évek óta egyetlen sorom se jelent meg, az utolsó irodalmi emlékem egy kétfilléresekből fölfűzött gyöngysor volt, amit egy tanítónőről szóló írásom után R. város pedagógusai küldtek rövidke levél kíséretében. A levélben ez állt: íme a honorárium, küldik a R.-i pedagógusok.

Neki azonban még akkor se lehetett igaza, ha igaza volt.

— Nem hagytam abba — mondtam keményen, de ő tovább mosolygott. — Kár. — Ennyit szolt csak, és másról kezdett beszélni. Ebben a kárban azonban benne volt az ironikus részvét: abbahagytad vagy abbahagyták veled, egyre megy. És ebben is igaza volt. Mert abbahagyni nem lehet, de abbahagyni annál inkább. A végeredmény szempontjából egészen mindegy.

Hogy anyám csusszanós, házicipós léptei nem zavartak, elővettem az utóbbi években írt dolgomat. Csupa töredék. Legtöbbnek hiányzott a vége, némelyiknek meg csak a vége volt meg s valami a közepéből. És a megírt részletekben is mennyi pont, pont, pont. Mintha dadognának a gondolataim. Megírtam valamit félig, abbahagytam. Aztán 2 hónap múlva megírtam ugyanannak az ellenkezőjét, természetesen azt is csak félig. A visszautasító levelek sorozata után fölutaztam Pestre. Mi történhetett, hogy ennyire megváltozott rólam az irodalmi közvélemény? Lehetetlennek tartottam, hogy a fővárosból kipenderítve írni is elfelejtettem. Gaal Kornél, egykori fölfedezőm, aki kéziratomon látni vélte az oroszlánkörmöket, s akitől az irodalmi keresztségben végül a Sági nevet kaptam, kelletlenül válaszolt:

— Nézze, Sági elvtárs, sokan vagyunk. Ez az igazság. Már úgy értem: sok az eszkimó, kevés a folyóirat. Mikor maguk, fiatalok, feljöttek, éppen provizórium volt. Az idősebbek kiszorultak, 56, miegymás. Aztán megcsináltuk a konszolidációt. Óriási nyomás nehezedik ránk, higgycs el. Óreges, fiatalok, legfiatalabbak, népiesek, urbánusok, abszurdok. Ha maga tudná, mi megy itt. Hogy az ember már a saját szimatában se bízhat. Próbálkozzon csak, annyit mondhatok. És jöjjön gyakrabban. Van, aki naponta a nyakamra ül, végül nem tudok ellenállni, mi is emberek vagyunk.

Megkerestem G. L. I. szerkesztőt is. — Sági Miklós — forgatta meg a nevemet a szájában, közben a fejem mögött egy pontra szegezte a tekintetét. — Nem emlékszem. Talán küldött nekünk kéziratot? Lehetséges. Igen, bizonyára. De sajnos, nem emlékszem.

B. Tiborral — még az egyetemről ismerős jó haverommal — egy kávéházban futottam össze. Megölelt, nahatózott, valóságos örömet láttam rajta. Aztán ahogy az irodalomra terelődött a szó, elszomorodott.

— Őszinte leszek hozzád, Miklós. Valami hiányzik a te írásaidból, valami ősi magyar élmény, ami egy műalkotást a nemzeti irodalom részévé tehet.

Nem, a tehetséggel nincs baj, senki se vitatja, hogy tehetséges vagy, de... hogy is mondjam, ez az elementáris erejű élmény, ami egy nemzet tragédiákkal terhelt történetében gyökerezik, szóval ez nincs meg nálad.

Elhatároztam, hogy nem érdeklődöm többet... senkitől. De abbahagyni nem tudom és nem is akarom."

„Stocker Miklós bérelszámoló, havi illetménye 1750 forint. Még elmondogatom néhányszor, aztán megalkuszom. A jogászkodás sem állt közelebb hozzám, mint a bérelszámolás. És végtére egészen mindegy, hogy mit csinál az ember, ha nem azt csinálja, amit szeretne.

— Már régóta hiányzik innen egy mozgékony fiú — mondta az osztályvezető, mikor kiváltottam az autóbuszberletét. Hát jól van. Ha mozgékony fiúra van szükségetek, az leszek. Akartok medvét táncoltatni? Mert én vállalom a medve szerepét. Pucér kell az osztályvezetőnek? Kiváló pucér tulajdonságokkal rendelkezem. Csak éppen Sági Miklós nem leszek nektek többet, hogy elpáholjátok a fenekem, és tiltakozó levelet küldjete a szerkesztőségbe és kétfilléresekből gyűjtsetek honoráriumot és meginvitáljatok a szemináriumaitokra, hogy megkövessék benneteket és rázműdítsátok az értelmetlen kifogásaitokat a korszerűség és a szocializmust építő emberiség nevében, és számon kérjétek rajtam az ősi magyar élményt, ami egy nemzet tragédiákkal terhelt történetében gyökerezik. És mégse hagyom abba."

Dr. Ágh Ernő meglazította a nyakkendőjét. Kényelmetlenül érezte magát, de kivételesen nem tudta pontosan megfogalmazni, körülhatárolni és elszigetelni magában ezt az érzést, pedig szívesen büszkélkedett vele, hogy mindenre azonnal talál szavakat. Elismert tekintélynek számított a hivatalos levelezésben, felszólalásai az értekezleteken mintaszerűek voltak, s már a középiskolában is azt írták a magyar dolgozataira: „szabatos, pontos munka”. Mélységesen megvetette a pongyola, szószátyár embereket és azokat, akik így szabadkoztak: nem tudom magam kifejezni. Az ember tudatos lény — mondta dr. Ágh Ernő —, és a szavak azért vannak, hogy gondolatainkat megfelelő formába öntsük. Ha azonban ebben a pillanatban valaki rászólt volna: mire gondolsz, dr. Ágh Ernő? — lehetséges, hogy válaszát így kénytelen kezdeni: — Tulajdonképpen... ha úgy vesszük... szóval véleményem szerint... Szerencsére senki se tartózkodott a közelben, hogy leleplezze olyan percekben, amikor szabatos mondatok helyett csak szánalmas kötőszavakra futja a fogalmazási készségéből. A szégyenkezést ugyanis a legnehezebb megfogalmazni. És dr. Ágh Ernő kétségtelenül szégyellte magát nem egykori beosztottja, Stoki, hanem Stocker Sági Miklós különös papírjai előtt. Mert tisztiszolgaként hasznosítani egy tisztiszolga beosztású személyt nyugodt lelkiismerettel csak úgy lehet, ha az illető nem vesz róla tudomást, hogy puceri teendőket végeztetnek vele. Ha azonban az illető bárgyú mosollyal tisztítja feljebbvalója csizmáját, és közben azt gondolja, hogy köpök rátok, és egy arcizmával se árulja el, hogy tudja, amiben tudatlannak vélik, nos akkor valami megmagyarázhatatlan fordított helyzet áll elő... és előfordulhat, hogy a pucér helyett a tiszt válik nevetségessé. Dr. Ágh Ernő nem volt olyan ember, aki szándékosan megaláz másokat. Éppen csak felhasználta a kollégákban meglevő adottságokat. Hiszen nem vagyunk egyformák: az egyik kiváló szervező, a másik az utasításokhoz ért, a harmadik meg jól ellátja az apró-cseprő

elintéznivalókat. Az azonban mégis kellemetlen, ha az ember rádöbben, hogy rosszul ismerte fel az adottságokat, ezért rosszul is hasznosította őket. Már csak néhány papírlap hevert előtte olvasatlanul, s rég elfelejtette, hogy az elejét meg a végét kereste ennek a históriának, sőt azt se tartotta elképzelhetetlennek, hogy egyáltalán nincs eleje és egyáltalán nincs vége, és akad ember, aki csak összevissza firkál a vakvilágba.

„Szóval vége. Vége az okosan, nagy körültekintéssel megkonstruált skizofréniának. Stoki, a stréber kistisztviselő, a közkatona és tisztipucer, a szalajdide-viddarrább nem képes tovább tartani magát.

Amikor anyám halála után minden holminkat eladtam, és Pestre költöztem, pontosan megterveztem, hogyan fogok élni ezentúl. Aztán lépésről lépésre megvalósítottam a tervezetet. Fölépítettem egy szabályos kétéltű életformát, és ebben a szándékokan fölidézett tudathasadásban megtaláltam az egyetlen módot arra, hogy önmagamat megőrizzem és megmentsem az emberek beavatkozásától, ugyanakkor beilleszkedjem az úgynevezett társadalomba. Csakhogy az egész építménynek volt egy alapelve, az egyetlen, amin az épület megállhatott: az irodalom fontosabb az életnél. És mindennél fontosabb, hogy miközben Stoki életlehetőséget teremt Sági Miklós számára, Sági végre leírhatta, kiírhatta magából mindazt, amit gyerekkora óta elraktározott emlékezetében, s lepecsételt az elhatározással: „ezt még egyszer megírom”. Elbeszélések tömege hever a könyvespolcomon, a ruhásszekrényemben, a cipősdobozaimban kiadatlanul, s közben egyre gyarapodtak ezek a feljegyzések is egy később megírandó regény vázlataként. És Stoki valóban becsülettel szolgált Sági Miklóst hosszú évekig. Megvédte a kollégák kíváncsiságától, a baráti jótanácsoktól, a névtelen levelektől és a szerkesztői visszautasításoktól. Csak egyetlen körülménytől nem tudta megvédeni. A véletlentől. Attól a véletlentől, ami semmiféle tényezőként nem szerepelt a tervezetben, s amivel végül is én leptem meg saját magamat. Tulajdonképpen a legtermészetesebb és leghétköznapibb dolog történt velem. Egyszer csak szükségét éreztem, hogy kiadjam magam. Korábban mindenféle hiúságot legyőztem, elviseltem, hogy újdonsült ismerőseim unalmas, jelentéktelen, sőt nevetséges figurának tartsanak. Aztán hirtelen föltámadt a hiúságom. A férfihiúságom mindenekelőtt. Másoknak lehettem unalmas, jelentéktelen, nevetséges. Stoki. Neki, egyedül neki nem akartam az lenni. Azt akartam, hogy megismerjen és szeressen, igen szeressen, nem úgy, mint egy tacsó kutyát, egy Stokit szeretni lehet. Engem szeressen. Elértem. Azt hiszem... elértem. Hiszen vállalt a hazugságommal együtt. Stokinak is vállalt. Kettőnk közül én nem bírom tovább. Időnként pánikszzerűen erőt vesz rajtam a kívánság, hogy látni akarom, vele akarok lenni... vele akarok élni. Nem szalaszthatom el másodszor is az elviselhető élet lehetőségét. Az elmulasztott alkalmak — ezt már megtanulhattam — nem szoktak visszatérni.

Nincs tovább, föladom. Föladom a papírjaimat, a kiadatlan elbeszéléseket, a stokiságot. Vannak fontosabb dolgok az írásnál. Most úgy érzem, mégis csak élni kell az életet, valahogy emberi módon... hülyeség... frázis... nincs borzasztóbb szag a magányos ember büzenél.”

És itt igazán vége. Dr. Ágh Ernő a papírcsomó tetejére helyezte az utolsó papírlapot. Kinyitotta a ruhásszekrényt. A rendetlenül összedobált fehérneműk közül újabb papírok kerültek elő. És a cipősdobozokban is összefűzött kézira-

tokat talált. Aztán a könyvespolchoz lépett, kiemelt néhány könyvet, gyűrött füzeteket húzott ki mögülük. Ismét körbejárta a lakást, minden szekrényt, polcot megnézett. Az asztalon gyűltek a kéziratpapírok. Géppel, kézzel teleirt lapok, nagyalakú franciakockás meg kisebb vonalas füzetek. Hat év sok betűt elnyelt. Még nem tudta, mit kezd majd a rengeteg papírral. A hivatalos levél célszerű tartalmát meghatározott idő alatt adott címhez kell eljuttatni. De ezeken az írásos üzeneteken csak föladó van. És senki se bizta meg vele, hogy ő legyen az ügyintézőjük. Abban azonban már bizonyos volt, hogy Stocker papírjai nem a rendőrségre tartoznak, meg abban is, hogy a feleségének se szól róluk. Sőt a kollégáknak se meséli el holnap: „képzeljék csak, kartársak, a mi Stokink titokban elbeszéléseket írt otthon. Amolyan művészlélek volt szegény, és mi alaposan félreismertük”. Ha Stocker hat évig tudott előttük hallgatni...

Elrendezte és spárgával összekötözte a papírokat. Meg kell találnom a megfelelő helyet... — ismételtette szórakozottan —, a megfelelő helyet... Stoki gyakran és sokféle szolgálatot tett neki. Apró, de nélkülözhetetlen szolgálatokat. Homályosan érezte, hogy most az egyszer ő tehet szolgálatot... valakinek, és ettől az érzéstől váratlanul megkönnyebbült. Szolgálat, amiért nem jár fizetés, se prémium, se különjutalom. Hiszen az ilyesmi valósággal esemény az ember életében. Egy pillanatig látta magát a beosztottak és ismerősök körében, kezében egy vaskos vászonborítású könyvvel: ha nem tudnák, hölgyeim és uraim, a könyv szerzője Sági Miklós, azonos a mi volt kollégánkkal, a kis Stocker Miklóssal. És sejtik-e, ki fedezte fel az azonosságot kettőjük személye között? Nos, hölgyeim és uraim, hadd büszkélkedjem vele...

Elszéggyellte magát. Micsoda éhség — gondolta kiábrándultan —, a más sikerében is csak a magamét keresem. De hát miféle siker jutna nekem?

A kulcsot visszavitte a süket öregúrnak.

— Látom, nagy baj volt — mondta az öreg —, sokáig elmaradt.

— Igen. Rendbe kellett hozni egyet-mást.

A házmester félrehúzott függönye mögül lesett rá.

— Ha mégis visszajönne — ugrott elébe a kapunál —, mit mondjak neki?

Hűvösen válaszolt.

— Semmit. Stocker úr majd keresni fog engem. Egyébként... — elkapta a papírcsomagra meredő gyanakvó tekintetet — egy kis munka volt nála. Megmondhatja, hogy elvittem.

— Munka? — legyintett csalódottan a házmester, s magában még hozzámorogta: — gondolhattam volna. Az ilyen Stocker-félékkel úgyse történik semmi érdekes.

(VÉGE)